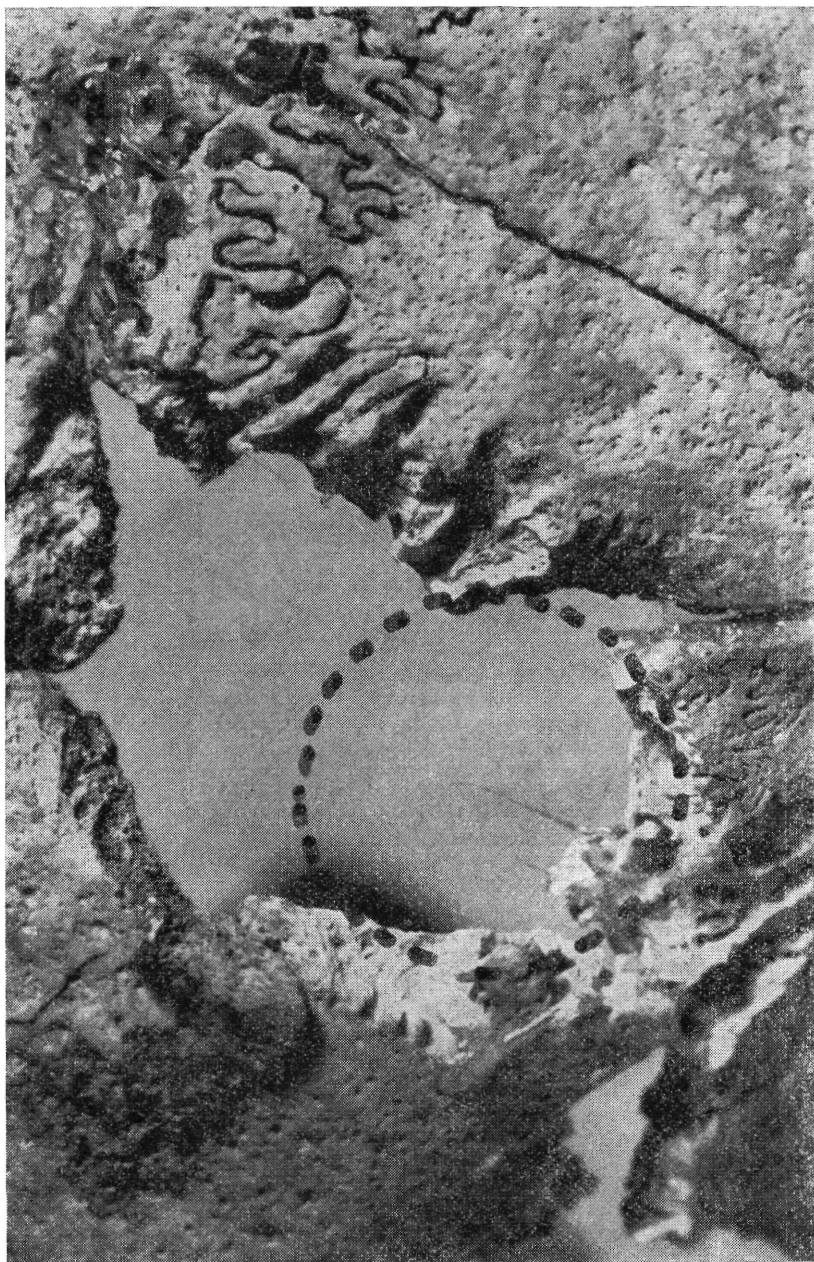

KISZELY ISTVÁN

A HADTÖRTÉNELMI INTÉZET ÉS MÚZEUM UDVARÁBÓL ELŐKERÜLT CSONTOK VIZSGÁLATA

A Hadtörténelmi Intézet udvarán az 1987-es évben folyt ásatások során a következő embercsontok kerültek elő:

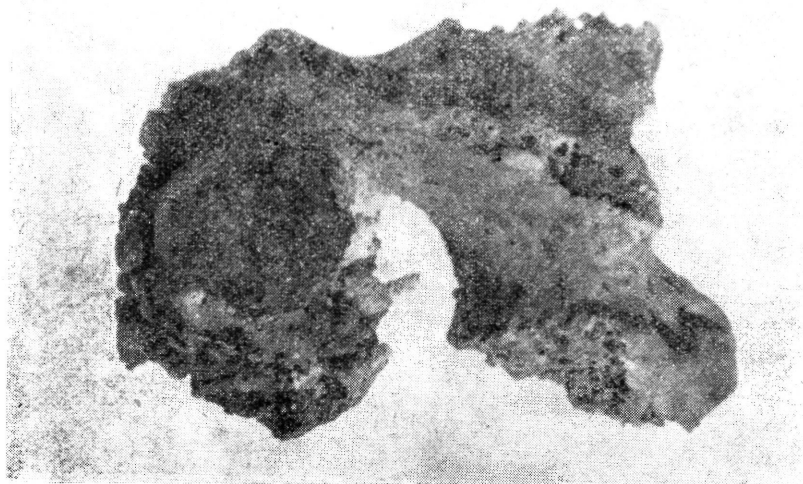
<i>jelzet (előkerülési hely és idő)</i>	<i>a csontanyag leírása</i>	<i>embertani jelleg, megjegyzés</i>
87/1/c rábontás 1987. augusztus 4.	koponyából fejtetői, ún. kalott-rész	30 év körüli férfi; mesokephal, planooccipital. Az occipitalis rész belső oldalán vastöredéknyomok, jobb occipitalis részen kimeneteli nyílás egy része. (Részletesebb leírása később.)
87/1/c árok rábontás 1987. augusztus 4.	Kalott, scapula-pár, humerus, jobb radius és ulna, patella, ujjpercek, femur-töredék	25 év körüli férfi kalottja. Számított életbeni termet: 165 cm. Keletbalti-turáni típushoz tartozhatott.
87/1/c árok rábontás 1987. augusztus 5.	Kalott, bordák, csigolyák, scapula-töredék, sternum-töredék, ujjpercek, claviculák, jobb humerus	22—25 év közötti férfi; brachykephal; feltételezhetően a keletbalti típushoz tartozhatott. Homlokon kerek bemeneteli nyílás, nyakszirt belső oldalán vasgolyó. (Részletes leírása később.)
87/1/b nyugati metszetfalnál 1987. július 1.	Kalott, állkapocs, maxilla- és járomcsonttöredék, csigolyatestek, bordarészek, medence-lapát	25 év körüli férfi. Erőteljes izomtapadási felszínek. Típusa: pamiri-taurid. Alveoláris prognathia, V-alakú szájpad
87/1/b nyugati metszetfal alsó részéből 1987. július 14.	Kalott, jobb humerus, tibia alsó része, atlas, jobb mandibula, töredékes mandibula és maxilla, caput femoris, pelvis- és sacrum-töredékek	50 év körüli férfi koponyája. Megtartásából ítélve újabb kori, másodlagos betemetésből származik

1. kép. A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum udvarán az 1987-es feltárás során előkerült „1987|1/c árok rábontás” jelzetű, augusztus 4-én előkerült koponya, a nyakszirti részen kimenetelinyílás-rész, ahol a feltételezhetően a szájon át behatolt golyó a koponyából távozott

87/1/c árok 1987. augusztus 4.	Bordák, csigolyák, pelvis, ujj- percek koponyatöredékek áll- kapocs- és maxilla-részek, sac- rum, 2 femur alsó része, dia- physis humeri	20 év körüli férfi.
87/2. kutatóárok déli végén levő fal déli oldala 1987. július 30.	Pelvis-töredékek, radius-ulna pár, bal humerus alsó harma- da, bordák, ujjperc, sacrum	25 év körüli férfi erőteljes váz- csontjai
87/2. kutatóárok déli vége 1987. június 24.	Lábtöredékek, fibularészek	22—25 év körüli férfi
87/2. kutatóárok déli vége, 150 cm mélységben 1987. június 23.	Koponya alsó fele, arci rész és bázis, radius, ulna, me- dencetöredékek	25 év körüli férfi

A patkó-torony belsejétől, az „égett csík feletti törmelékből” 1987. április 8-án feltehetően újabb kori kalott került elő, amely 22—25 éves férfié volt. A halánték bal oldalán másodlagos nyílás; az alpi típushoz tartozott. A koponyarész abszolút méretei kicsinyek; brachykephal, chameakephal, tepeinokephal, normál homlokú. Fejkerület: 490 mm, esecsnyúlványi sarokvarrat.

2. kép. A 197. oldalon látható koponya os spaenoidae-darabja egy hozzátapadt vasgolyó-résszel; a golyó feltételezhetően itt hatolt be a fejbe

Az előkerült és begyűjtött állatcsontokat dr. Bartosiewicz László paleozoológus határozta meg. Előfordulások megoszlása a következő:

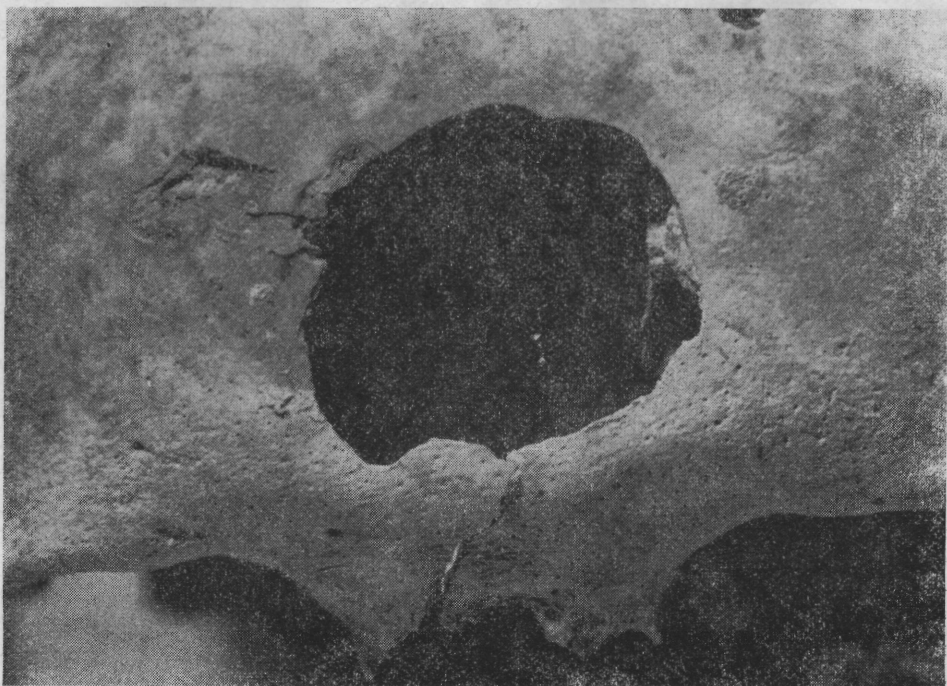
<i>előkerülési hely</i>	<i>előkerült csontrészek</i>	<i>állatfaj</i>
A 87/1b nyugati metszetfal alsó része	bal karsont distalis része	kecske
87/1/c árok rábontás	bal mandibula, nyakcsigolya-töredék, gátcsigolya-töredék, bordatest-darab	szarvasmarha
87/1/c árok	combesont proximális rész, ágyékcsgolya keresztnyúlványja, öregcsont töredéke	szarvasmarha juh házityúk
87/1/c rábontás	bal medencecsont ízületi vápája, bordacsont-töredék, ágyékcsgolya-darab 3 darab a jobb állkapocsból, jobb ülőcsont ízületi vápával bal állcsont, bal ülőcsont ízületi vápa-része	szarvasmarha juh sertés

3. kép. Az „1987/1/c árok rábontás (1987. augusztus 5.) jelzetű koponyarész: 22—25 éves férfi, homlokán 27×28 mm-es bemeneteli nyílás

87/2. kutatóárok déli vége	bal III. lábközépcsont proximális része	ló
87/2. kutatóárok déli vége, 150 cm mélyen	nyakszirti bütyök, nyakcsigolya-töredék, bal borda proximális része, jobb lábközép- csont proximális vége agykoponya-töredék, 5 összetartozó állka- pocstöredék, 4 órlófog (zápfog), 2 hátsigolya- test, lapockadarab, medenceízületi vápa része	szarvasmarha juh
87/A támfal déli vége, szikla fölött	bal állkapocs bal karsont distalis vége, bal csípőcsont és ízületi vápa jobb felső metszőfog	bárány juh kutya

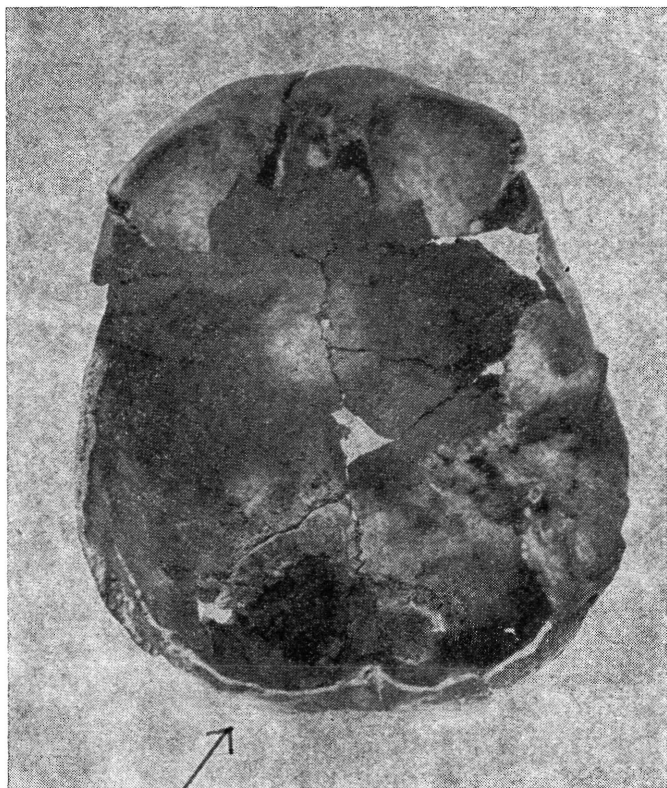
Az 1987/1/c árok rábontás (1987. augusztus 5.) jelzettel előkerült 22—25 éves férfikoponya homloksontjának szinte a közepén, a sutura nasaliától mintegy 12 mm-nyire fölfelé 27×28 mm-es, a koponya belüregé felé szélesedő bemeneteli nyílás figyelhető meg; alsó pereme lefelé másodlagosan elrepedt. A golyó ütötte bemeneteli nyílás folytatásában a koponya occipitalis belüregében és a jobb parietalis rész belüregében a sutura lambdoidaea felé eső részen, a lambdaponttól jobbra, mintegy 3 mm-nyire kezdődően, 26×27 mm átmérőjű vasgolyó látható, kissé oxidált állapotban. Az oxi-

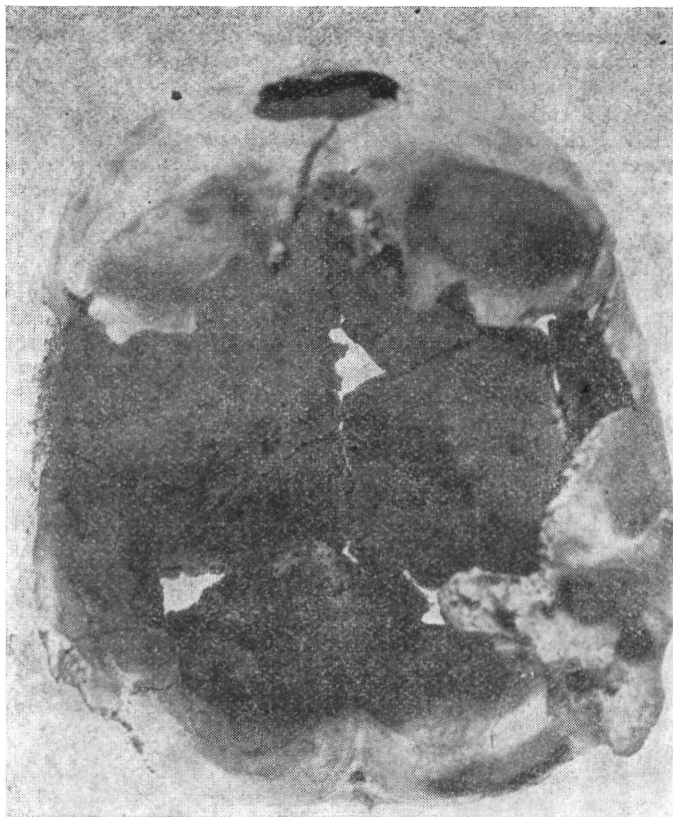
4. kép. Á 3. képen látható koponya részlete a golyó ütötte nyílással

dáltság miatt a vasgolyó magi része szabad szemmel nem határozható meg; nyilvánvalóan a látható méretnél lényegesen kisebb átmérőjű volt. A homlok közepén, a fej síkjától 15—18°-kal lefelé behatoló golyó, az agyvelőn áthaladva, a jobb falcsont nyakszirti találkozási helyén 20×21 mm-es repedést okozott, de a fiatal férfi erős falcsontján már nem tudott áthatolni, hanem azt erősen megrepesztette, és annak belső, cerebrális felszínéhez hozzátapadva maradt meg. Az illető pontosan célzott fejlődés következtében vesztette életét, a fegyverből kilőtt homogén vasgolyó a homlokot a vízszintesnél alacsonyabb helyről kilőve érte.

Az 1987/1/c rábontás (1987. augusztus 4.) jelzettel feltárt halott nyakszirti belső részén a lambdaponttól 9 mm-re jobbra olyan kimeneteli nyílás látható, amelyen át a fej belsejéből vasgolyó lövedék távozott el. A kifelé bővülő tölceseres nyílásnak csak az alsó harmada ép, a többi része másodlagosan töredékes. Ezért a kihatoló golyó átmérője nem állapítható meg pontosan. A golyó okozta peremszélen vasoxid nyoma látható. A koponya belső, nyakszirti — occipitalis — oldalán 5 darab, a csonthoz ragadt, 6—11 mm átmérőjű oxidált vasdarab található. Ha feltételezzük, hogy az előző (augusztus 5-én talált) koponyában lelttel azonos vaslövedékek lőttek ezen egyén fejébe, akkor vélelmezhető, hogy a golyó lágy részekben, vagy csontthártyával borított részen (szemnyílás, ornyílás, száj stb.) hatolt be, így belülről rést vágva ki tudott hatolni a koponyából. A golyóból a koponya belsejében néhány vasszilánk levált és ottmaradt a nyakszirti részen. Mivel ugyanezen koponya bázisának os sphaenoidale foramen rotunduma mellett egy ahhoz hozzátapadt és azt megsértő 13×13 mm-es átmérőjű oxidált vasdarab került elő, ezért vélelmezhető, hogy a golyó a szájon, vagy valamely száji részen (mandibula, maxilla) keresztül érte az illetőt.

5. kép. Az „1987/1/c árok rábontás” (1987. augusztus 5.) jelzetű koponya nyakszirti részében „megakadt” golyó

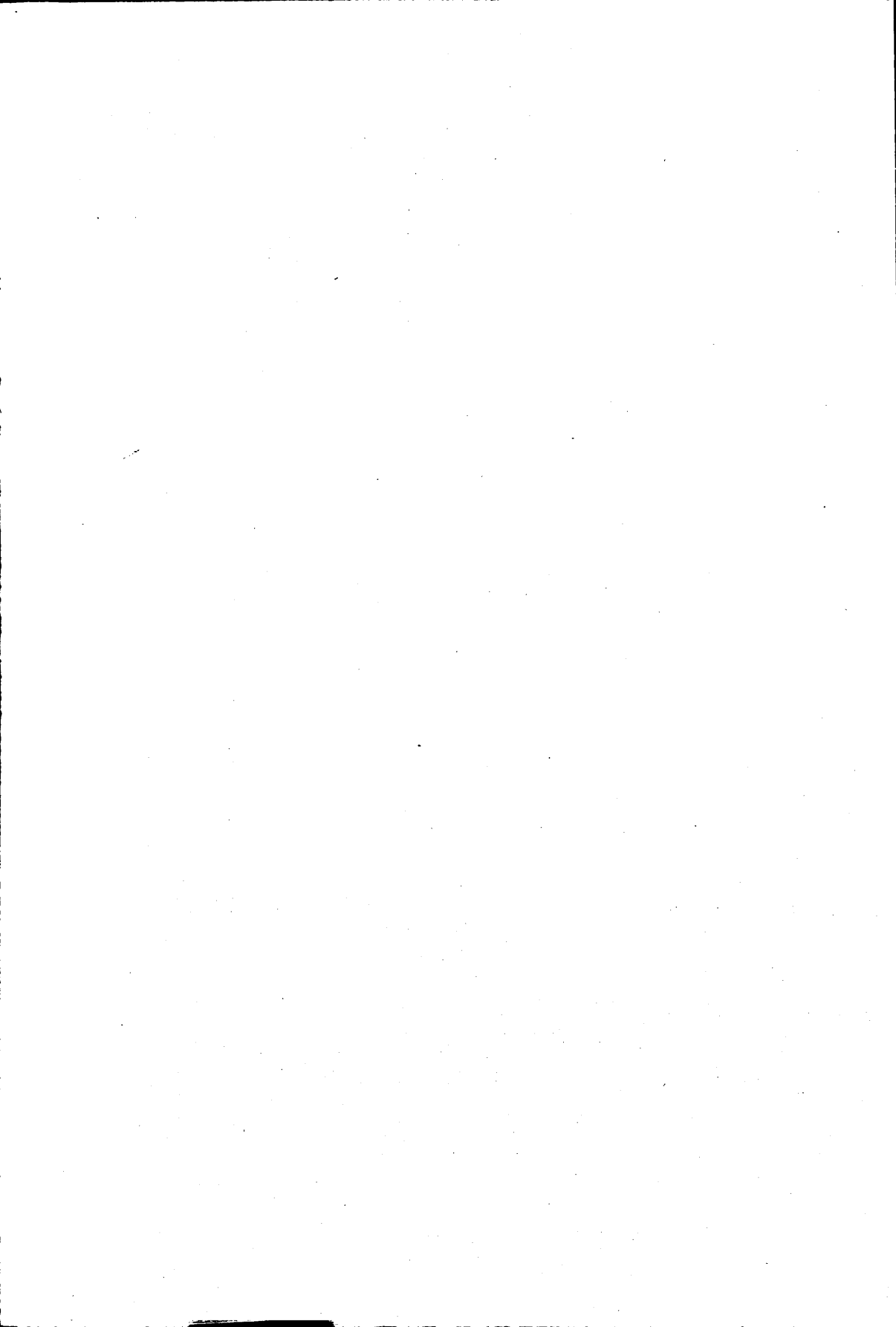
6. kép. A golyó az erős csontot kör alakban megrepszette, de kihatolni már nem tudott

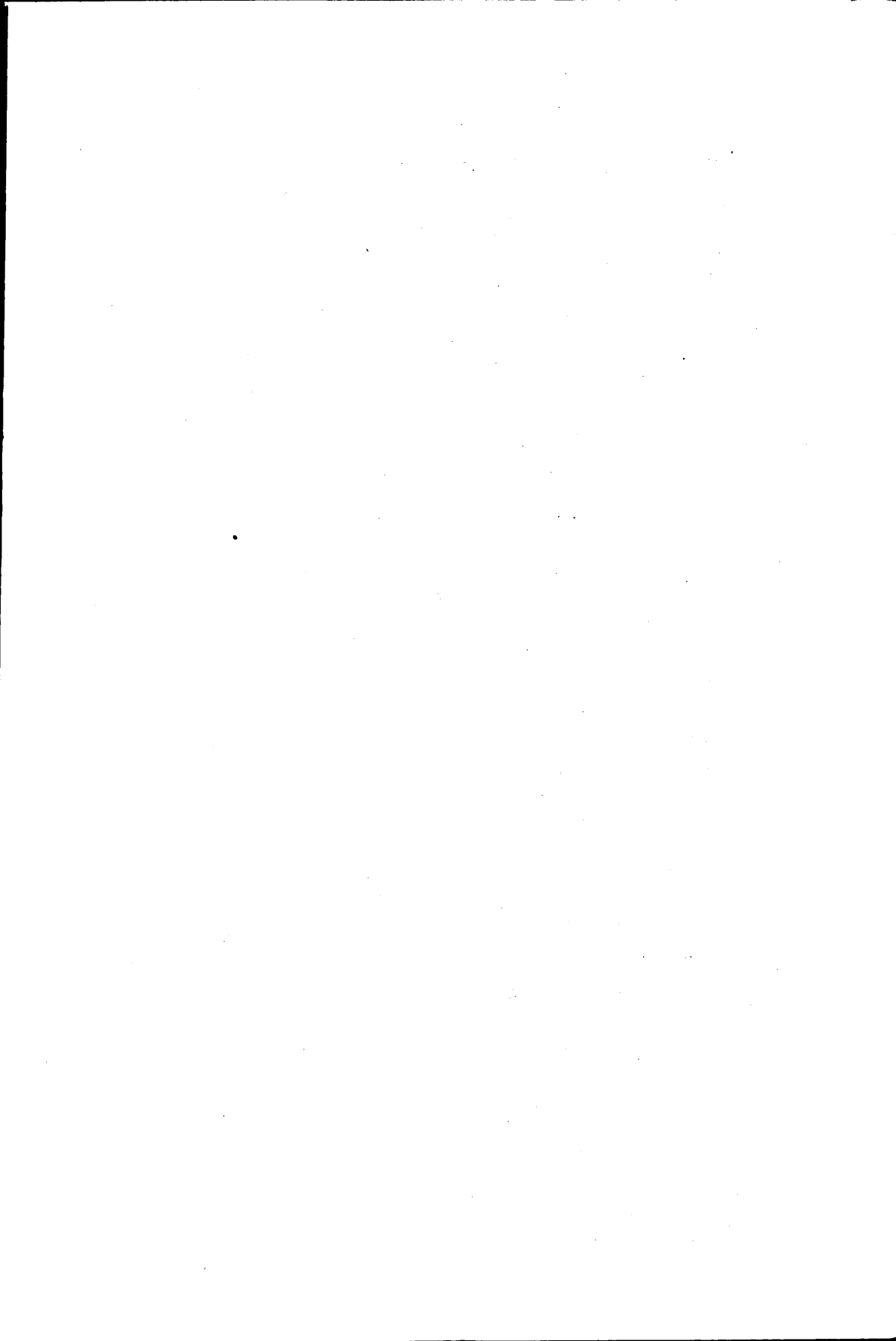
Mindkét említett személy a lövést a vízszintes síknál alacsonyabbról kapta, és az természetesen mindkét esetben halálos — letális — volt.

Összefoglalva: a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum udvarából az 1987-es ásatás során előkerült emberi és állatesontok vizsgálata csak a másodlagos, illetve már régebben megbolygatott — megzavart — helyről előkerült csontokat tartalmazta. Összesen — egy másodlagos betemetéstől eltekintve — tíz fiatal férfi csonttöredéke állott rendelkezésemre. Két esetben egyértelműen meg lehetett állapítani, hogy a halálok fejlődés volt. A lövés a vízszintes síktól kissé alacsonyabbról vélelmezhető. A két embert viszonylag közlelről érte a golyó.

Az előkerült állatesontok — egy kutya fogat kivéve — arra utalnak, hogy azok az élelem-ellátmányból származnak.

Ára: 16,- Ft